

אלף בית רש"י

לקט לפרשת וילא ע"פ רש"י
על הש"ס – גרגירים ברש"י
מדף היומי נידה

אהרן פרענקיל-תאומים
סופר סת"ם 1-438-8781292
לכבוד שבת קודש פרשת ויצא ט' כסליו תש"פ
י"ב בו יא"צ של זקניתי מרת דינה בת ר' יחיאל וואלף ע"ה תנצב"ה אמן

פרשת ויצא

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי-בָא הַשְּׁמַשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשָּׂם מִרְאֲשֵׁתוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא: (פרק כ"ט פסוק י"א)

ויפגע במקום. לא הזכיר הכתוב באיזה מקום אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה שנאמר בו (לעיל כז 7) וירא את המקום מרחוק: ויפגע. כמו (יהושע טז ז) ופגע ביריחו, (סם יט יא) ופגע בדבשת. ורבותינו פרשו לשון תפלה כמו (ירמיה ז טז) ואל תפגע בי, ולמדנו שתקן תפלת ערבית. ושנה הכתוב ולא כתב ויתפלל, ללמד ששקפה לו הארץ, כמו שפורש בפרק גיד הנסה (חלין לא ב): כי בא השמש. היה לו לכתוב ויבא השמש. כי בא השמש, משמע ששקעה לו חמה פתאם שלא בעונתה כדי שילין שם: וישם מראשותיו. עשאן כמין מרזב סביב לראשו שהיה ירא מפני חיות רעות. התחילו מריבות זו עם זו, זאת אומרת עלי יניח לדיק את ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן הקדוש צרוך הוא אבן אחת, וזהו שנאמר (פסוק יח) ויקח את האבן אשר שם מראשותיו: וישכב במקום ההוא. לשון מעוט באותו מקום שכב, אבל ארבע עשרה שנים ששמש צבית עבר לא שכב כלילה, שהיה עוסק בתורה: (רש"י)

במסכת פסחים דף מז עמוד א

רש"י ד"ה לגבל. המגבל עיסת אחרים בשכר וכלי בעל הבית טמאים עד ארבע מילין הטריחוהו חכמים לילך למקוה לטבול כליו וכן לתפלה אם מהלך אדם בדרך ובא עת ללון ולהתפלל אם יש בית הכנסת לפניו ברחוק ארבע מילין הולך ומתפלל שם ולן שם וכן לנטילת ידים לאכילה אם עתיד למלא מים לפניו בד' מילין הולך לשם ונוטל את ידיו:

רש"י מצרף כאן את התפילה ללינה "ובא עת ללון ולהתפלל" "ומתפלל שם ולן שם", עוד צריך לדייק בדברי רש"י שכתב ובא עת ללון ולהתפלל והיה צריך לומר ובא עת להתפלל וללון, וכן מדוע חוזר רש"י לומר ומתפלל שם ולן שם - למאי נפק"מ שנשאר ללון שם, והאם אפשר להוכיח מדברי רש"י שדין זה מדבר רק על תפילה שסמוכה ללינה שהיא תפילת ערבית, ומה הדין בשאר תפילות, ומובא בפוסקים ובמשנה ברורה ועוד, שמדייקים האם כוונת רש"י לתפילה בציבור דווקא או לעצם התפילה בבית הכנסת, וכן מה הדין ביושב בביתו האם ג"כ רש"י יסבור שצריך לילך ארבע מילין להתפלל עם הציבור דאז טירחתו כפולה שצריך ג"כ לחזור לביתו,

ואולי יש לדייק מדברי רש"י אלו שרמז לנאמר ביעקב אבינו ע"ה שתיקן תפילת ערבית ודרשינן זאת מהפסוק ויפגע במקום וילן שם (בראשית כ"ח י"א),

וברש"י שם: ויפגע במקום. לא הזכיר הכתוב באיזה מקום, אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה, שנאמר בו וירא את המקום מרחוק: ויפגע. כמו ופגע ביריחו (יהושע טז, ז), ופגע בדבשת. ורבותינו פירשו (ברכות כו:): לשון תפילה, כמו ואל תפגע בי (ירמיה ז, טז), ולמדנו שתקן תפלת ערבית, ושנה הכתוב ולא כתב ויתפלל, ללמדך שקפצה לו הארץ, כמו שמפורש בפרק גיד הנשה (חולין צא:): כי בא השמש. היה לו לכתוב ויבא השמש וילן שם, כי בא השמש משמע, ששקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה כדי שילין שם. עכ"ד, הרי לנו תפילה במקום לינה, וזה נרמז בדברי רש"י שמקדים הלינה לתפילה, כי שקעה חמה שלא בעונתה כדי שישן שם, ומכאן גם שעיקר כוונת רש"י הוא לתפילה בבית הכנסת ולא דווקא לתפילה בציבור, וכמו אצל יעקב אבינו ע"ה שהיה ענין בתפילה דווקא במקום זה שהוא מקום המקדש וכעין זה בבית הכנסת מקדש מעט, ורש"י מוסיף לומר שלן שם לאחר התפילה כי כך יצא שיתפלל שני תפילות במקום זה ערבית ושחרית ומכאן שטירחתו היא לא גדולה כי הרי לאחריו מטריחנן לחזור מיל (ולמעשה זה שני מילין – הליכה וחזרה) וכאן למעשה יש לו ארבע מילין לשני תפילות, עוד נראה

לדקדק דכל זה בהולך בדרך כיעקב אבינו ע"ה אבל ביושב בביתו הדין חלוק וצ"ע.

וַתֵּהָר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הַפֶּעַם אוֹדָה אֶת-יְהוָה עַל-כֵּן קָרָאתָ שְׁמוֹ יְהוֹדָה וַתַּעֲמֵד מִלֵּדָתָה: (פרק כ"ט פסוק ל"ה)

הפעם אודה. שנטלתי יותר מחלקי, מעתה יש לי להודות: (רש"י)

במסכת ברכות דף ז עמוד ב

רש"י ד"ה הפעם אודה את ה'. לפי שראתה צרוח הקדש שיעקב מעמיד שנים עשר שצטים ולו ארבע נשים כיון שילדה בן רביעי הודית על חלקה שעלה יותר מן החשבון המגיע לה:

רש"י מציין בסיבת ההודאה דוקא **הפעם**, (ולכן מביא בד"ה גם את המילה "הפעם" להבדיל מן הפעמים הקודמות) שעלה ברשותה יותר מן החשבון **המגיע לה**. ורש"י מאריך כאן בגמרא מפירושו עה"ת, ולכאורה מבואר כאן ברש"י יסוד גדול במהות ההודאה, שהרי גם בראובן ושמעון רמוזים בשמותיהם הודאה להשי"ת, ראובן - ראה ה' בעניי, שמעון - שמע ה' כי שנאה אנכי, ומה החידוש דוקא כאן? אלא כשהאדם מקשר את הודאתו לקב"ה יחד עם ישועה לצרכיו האישיים, כדוגמת ראה ה' בעניי או שמע ה' כי שנאה אנכי, שהשי"ת ראה שאני בצער, אז ההודאה אינה מושלמת, וכן זה היה הודאה במחשבה שמגיע לה, משא"כ

**וַיֹּאמֶר הַתַּחַת אֱלֹהִים אֲנֹכִי אֲשֶׁר-מָנַע מִמֶּנִּי
פְּרִי-בָטָן: (פרק ל' פסוקים א' ב')**

ותקנא רחל צאחתה. קנאה צמעסיה הטובים,
אמרה, אלולי שצדקה ממני לא זכתה לבנים
(צ"ר עא, ו.): הבה לי. וכי כך עשה אביך לאמך,
והלל התפלל עליה: מתה אנכי. מכאן למי שאין
לו בנים חשוב כמת (צ"ר שם):

התחת. וכי במקומו אני: אשר מנע ממך. את
אומרת שאעשה כאבא, אני איני כאבא, אבא
לא היו לו בנים, אני יש לי בנים, ממך מנע ולא
ממני: (רש"י)

במסכת זבחים דף קב ע"א

נאמר בגמרא ויחר אף ה' במשה רבי
יהושע בן קרחא אומר כל חרון אף
שבתורה נאמר בו רשם וזה לא נאמר בו
רשם, וצ"ר ש"ד"ה נאמר בו רשם. סימן מה
של חרון היה שם פעמים הכאה פעמים נזיפה
פעמים קללה וגידוף כגון (שמואל א' כ) ויחר
אף שאול כתיב צתריה בן נעות המרדות ויחר
אף אליהוא (איוב לב) לא רבים יחכמו (שם)
ויחר אף יעקב צרחל התחת אלהים (צרחאית
ל) לשון נזיפה הוא:

הדיוקים העולים ברש"י זה:

א. מדוע מפרש רש"י את מהות
הרשם הנוצר על ידי חרון אף
בשלושת הדברים האלו בדווקא –
הכאה, נזיפה, קללה וגידוף, הרי יש
עוד דוגמאות שכתוב בהם סוג

בהודאה על לידת יהודה שהיתה הודאה
אמיתית, הטהורה לגמרי מצרכים
אישיים, שמודה שלא מגיע לה, וזוהי
הודאה המגיעה מענוותו של האדם
וידיעת ערך נפשו השפלה, הלשון מודה
משמש גם בלשון תודה וגם בלשון
הודאה, ולכן גם הושפע מזה עתידו של
יהודה במהותו, שנקרא בשם זה, כי הפך
להיות כסמל הענווה וההודאה ללא
בושה, כאמירתו אל תמר "צדקה ממני",
וכמו שרואים בהמשך שם בגמרא
שהשמות השפיעו על העתיד, ורש"י
בגמרא רמז שבהודאה זו היא הודית גם
על הילדים הקודמים "הודית על חלקה
שעלה יותר מן המגיע לה", וזה מפני
ההפלגה שאמרו בגמרא בחידוש שהיה
בהודאה זו מיום שנברא העולם, אבל
בתורה כתב בלשון אחר "שנטלתי יותר
מחלקי", ואפשר שלמרות שהפעם הודית
אבל רמזה שרק מעכשיו מודית כלשון
רש"י "מעתי" יש לי להודות, נשמע שלא
הודית על הראשונים באופן האמיתי
שצריך להודות, שתחשוב שגם הם לא
מגיעים לה, אלא זה חסד השי"ת, וזהו
חסרון לדרגתה, ולפי זה יובן למה למרות
המיוחדות שבהודאה זו כדברי הגמרא,
בכל זאת נענשה ותעמוד מלדת.

**וַתֵּרָא רָחֵל כִּי לֹא יִלְדָּהּ לְיַעֲקֹב וַתִּקְנֶה רָחֵל
בְּאֶחָתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל-יַעֲקֹב הִבָּה-לִּי בָנִים
וְאִם-אֵין מִתָּה אֲנֹכִי: וַיַּחַר-אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל**

בפסוקים אלו, שהרי דרכו של רש"י כשמביא ראיה או איזהו סמך, מביא את הפעם הראשונה שזה נאמר בתורה (ויסוד הדברים שהפעם הראשונה בתורה היא אבן יסוד לכל, הוא על פי דברי ר' צדוק הכהן שבונה יסוד זה מהגמרא בבא קמא הרואה טי"ת בחלום וכו' וכן אפשר לומר מדוע פירוש רש"י הוא יסוד הפשט כי אותיות רש"י נמצאים במילה בראשית) וכן הוא הפסוק ויחר אף יעקב שמן התורה, זה אכן הפעם הראשונה שנאמר "חרון אף", אבל בנביאים הפעם הראשונה, הוא פסוק בספר יהושע (ז א) "וַיִּמְעְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַל בְּחֶרֶם וַיִּשְׁחָ עֶכָּן בֶּן כְּרָמִי בֶן זַבְדִּי בֶן זֶרַח לְמִטָּה יְהוֹדָה מִן הַחֶרֶם וַיִּחַר אֵף יְהוָה בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל.", וכן בכתובים הפעם הראשונה, הוא פסוק בספר דברי הימים א (יג י) "וַיִּחַר אֵף יְהוָה בְּעֶזְא וַיִּכְהוּ עַל אֲשֶׁר שָׁלַח יָדוֹ עַל הָאָרוֹן וַיָּמָת שָׁם לִפְנֵי אֱלֹהִים.".

ד. רש"י כותב בסוף דבריו - לשון נזיפה הוא, שזה משתמע שכיוון רק על הפסוק האחרון, והרי כל שלושת הפסוקים הם לשון נזיפה, והיה צריך לומר בתחילה לשון נזיפה כגון וכו'.

רושם נוסף כתוצאה הבאה בעקבות החרון אף, כגון (בראשית לט יט) וַיְהִי כְשִׁמְעַ אֲדֹנָיו אֶת דְּבָרֵי אֲשֶׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְרָה אֵלָיו לֵאמֹר כְּדָבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עֲבָדְךָ וַיִּחַר אָפוֹ. ולאחר מכן נתנו בבית הסהר, ויכול רש"י לומר וכל מיני עונש וכדומה.

ב. שלשת הפסוקים שרש"י מביא הרושם שיש בהם הוא נזיפה, ומדוע לא הביא פסוקים על הכאה – (במדבר כב כז) וַתֵּרָא הָאֵתּוֹן אֶת מִלְאָךְ יְהוָה וַתִּרְבֹּץ תַּחַת בִּלְעָם וַיִּחַר אֵף בִּלְעָם וַיִּדֹּ אֶת הָאֵתּוֹן בַּמֶּקֶל, וכגון על קללה – (דברים כט כו) וַיִּחַר אֵף יְהוָה בְּאֶרֶץ הַהוּא לְהִבִּיא עָלֶיהָ אֶת כָּל הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה, ועדיף היה לו רש"י היה מביא את פסוקים אלו שהינם מן התורה בלבד ולא מן הנביאים והכתובים, כפי שמשמע מלשון הגמרא, כל חרון אף **שבתורה**.

ג. אלא כפי הנראה מרש"י שזה לאו דווקא **בתורה** אלא גם בנביאים וכתובים ולכן הביא פסוק מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים, ואם כן מדוע סדרן בסדר הזה מן הנביאים מן הכתובים ולבסוף מן התורה, ועוד מדוע בחר דווקא

ערוֹת אִמֶּךָ וְלִמְאֵן דָּאִמֵּר עַד נִזְיֵפָה דְּכֹתִיב
וַיַּחַר אָף שְׂאוֹל וְכוּ',

וְהוּא הוּא הַפְּסוּק שֶׁרִש"י מְבִיא
בְּרֵאשׁוֹנָה, וַיַּחַר אָף שְׂאוֹל - כִּי **שְׁלֹשֶׁת**
הַדְּבָרִים הַכֹּאֵה נִזְיֵפָה וְקִלְלָה, בָּאִים
כְּתוּצָאָה מִן הַחֲרוֹן אָף הַנֶּאֱמָר בַּפְּסוּק זֶה,
(וַיִּתֵּן שֶׁרִש"י קוֹרָא **קִלְלָה** וְגִידוּף כִּי כֵן
הִיא הַקִּלְלָה הַנֶּאֱמָרֶת בַּפְּסוּק זֶה -
לְבִשְׁתֶּךָ וְלִבְשֵׁת עֲרוֹת אִמֶּךָ), וְאִפְשָׁר
שֶׁרִש"י סִידֵּרָם כֹּאֵן לֹא כְּהִגְמָרָא בְּעֶרְכִּין
הַכֹּאֵה קִלְלָה וְנִזְיֵפָה שֶׁזֶּהוּ סֹדֵר חוֹמֶרֶתָם
כְּפִי הַנִּרְאָה שֶׁם בְּמִפְרָשִׁים, אֲלֵא בְּסֹדֵר זֶה
- **הַכֹּאֵה** הַחֲמוּר יוֹתֵר לְרוֹשֶׁם שֶׁל חֲרוֹן,
נִזְיֵפָה הַשְׂכִּיחַ יוֹתֵר, וְקִלְלָה וְגִידוּף
אַחֲרוֹן,

וְלֵאחֲרָיו מְבִיא רִש"י אֶת הַפְּסוּק **בְּאִיּוֹב**
שֶׁהַמִּיּוּחַד בּוֹ שֶׁנֶּאֱמָר שֶׁם **שְׁלֹשָׁה פַּעֲמִים**
חֲרוֹן אָף, וַיַּחַר אָף אֶלְיָהוּא בֶן בִּרְכַּאֵל
הַבּוֹזֵי מִמִּשְׁפַּחַת רָם בְּאִיּוֹב חָרָה אָפוֹ עַל
צִדְקוֹ נִפְשׁוּ מֵאֲלֹהִים... וַיִּרְא אֶלְיָהוּא כִּי
אֵין מַעֲנֶה בְּפִי שְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים וַיַּחַר אָפוֹ,
וְרַק לֵאחֲרָיו מִכֵּן נֶאֱמָרֶת הַנִּזְיֵפָה,

וְאַחֲרוֹן חֲבִיב מְבִיא רִש"י אֶת הַפְּסוּק מִן
הַתּוֹרָה שֶׁזֶה פַּעַם רֵאשׁוֹנָה שֶׁכְּתוּב חֲרוֹן
אָף בְּכָל הַתַּנ"ךְ, אֲבָל הַנִּזְיֵפָה מִמֶּשׁ לֹא
מוֹרֶגֶשֶׁת וְהוּצָרֵךְ רִש"י לוֹמֵר שֶׁהַמִּילִים
"**הַתַּחַת אֱלֹקִים**" הֵם **לִשׁוֹן נִזְיֵפָה**, אָף
שִׁיעָקֵב אֲבִינוֹ לֹא אָמַר זֹאת עַל רַחֵל עֲצֻמָּה
אַלֵּא כְּבִיכּוֹל עַל עֲצָמוֹ וּבִכְךָ נִשְׁמַע

וְהִנֵּה הַהִסְבֵּר בַּדְּבָרִי רִש"י טֻמּוֹן בַּפְּתִיחַת
דְּבָרָיו "סִימָן מַה", וְכוּוֹנְתּוֹ לְהַסְבִּיר מַה
הוּא רוֹשֶׁם בְּלִבָּד, וּבּוֹדָאִי לֹא אֶת
הַמִּקּוּמוֹת שֶׁנֶּאֱמָר בָּהֶם עוֹנֵשׁ מִמֶּשׁ
כְּתוּצָאָה מִן הַחֲרוֹן אָף, וּבִזָּה תִּתְחַזֵּק
קוּשִׁית הַגְּמָרָא עַל הַפְּסוּק בְּמִשָּׁה שֶׁאִפִּילוֹ
"סִימָן מַה" אֵין בּוֹ, וְרִש"י מִמִּשְׁיךְ לְהַבִּיא
שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַנִּכְלָלִים בְּסִימָן מַה
שֶׁאֵינֶם עוֹנֵשׁ, וְדְּבָרִים אֲלוֹ נִלְמָדִים מִן
הַגְּמָרָא בְּעֶרְכִּין (דָּף טז ע"ב) דְּאִיתָא שֶׁם -
עַד הֵיכֵן תּוֹכַחַה רַב אָמַר עַד **הַכֹּאֵה**
וּשְׁמוּאֵל אָמַר עַד **קִלְלָה** וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר
עַד **נִזְיֵפָה**, כְּתִנָּאִי: רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אֹמֵר עַד
הַכֹּאֵה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר עַד **קִלְלָה** בֶּן עֲזַאִי
אֹמֵר עַד **נִזְיֵפָה**, וּמִסְבִּיר רִש"י **עַד הֵיכֵן**.
אָדָם חַיִּיב לְהוֹכִיחַ אֶת חֲבִירוֹ: **עַד הַכֹּאֵה**.

עַד **שִׁיקְצוּף** זֶה וַיַּכָּה אֶת הַמוֹכִיחַ: **עַד**
קִלְלָה. שִׁיקְלָל אֶת הַמוֹכִיחַ: וְהֵן הֵן
הַדְּבָרִים שֶׁמוֹכִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ עַד שֶׁחֲבֵרוֹ
"קוֹצֵף" וְנִהְיָה בַּחֲרִי אָף - וְהַמּוֹדֵד לַחֲרוֹן
אָף הֵם שְׁלֹשֶׁת דְּבָרִים אֲלוֹ הַכֹּאֵה קִלְלָה
נִזְיֵפָה, וּמִמִּשְׁיכָה הַגְּמָרָא אָמַר רַב נַחֲמָן
בְּרַי יִצְחָק וּשְׁלֹשֶׁת מִקְרָא **אֶחָד דְּרִשׁוּ**
{שְׁמוּאֵל א כ-ל} וַיַּחַר אָף שְׂאוֹל בִּיהוֹנָתָן
וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן נְעוּת הַמִּרְדּוֹת וְכֹתִיב
{שְׁמוּאֵל א כ-לג} וַיִּטַּל שְׂאוֹל אֶת הַחֲנִית
עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ לִמְאֵן דָּאִמֵּר עַד הַכֹּאֵה
דְּכֹתִיב לְהַכּוֹתוֹ וְלִמְאֵן דָּאִמֵּר עַד קִלְלָה
דְּכֹתִיב {שְׁמוּאֵל א כ-ל} לְבִשְׁתֶּךָ וְלִבְשֵׁת

קשר נוסף בדרך הדרש נמצא בהבאת דווקא פסוקים אלו **משמואל** ו**מאיוב**, נראה שבסוף הסוגיא הזו בענין החרון אף על משה, מביאה הגמרא פסוקים משמואל בענין שאול, ופסוקים מאיוב, ועוד אפשר שהם שלוש של שלוש שלוש - סביב שלושת פסוקים אלו יש את שלושת הענינים של הכאה נזיפה וקללה, ב**שמואל** כמו שהובא לעיל מהגמרא בערכין, ב**איוב**, בירושלמי סוטה פרק ה' הלכה ו' אליהוא בן **ברכאל** הבוזי ממשפחת **רם**, הוא **בלעם** שרצה **לקלל** ולבסוף ברכ-אל, (ויש שם גם דרש רם משפחת אברהם), והפעם הראשונה שנאמר בתורה חרון אף והכאה הוא ב**בלעם** שנאמר ויחר אף בלעם ויך את האתון במקל, **בתורה** איתא במדרש רבה על פסוק זה ויחר אף יעקב ברחל (בראשית ל, ב), רבנן דרוממא בישם רבי אלקסנדר בישם רבי יוחנן אמר (**איוב** טו, ב): הקחם יענה דעת רוח, זה אברהם, (בראשית טז, ב): וישמע אברהם לקול שרי. (**איוב** טו, ב): וימלא קדים בטנו, זה יעקב, וראה במפרשי המדרש על המושג רוח קדים וברש"י פרשת בשלח על הפסוק ברוח קדים עזה כל הלילה, והיא היא הכאה המכה על הים (ראה גם הפסוקים הסמוכים בישעיה כז ה' הקמפת מפהו הקהו אם כהרג הקהו הקהו ח בסאסא בשלחה תריבנה הקה ברוחו

שמוכיחה על שמבקשת ממנו ואינה מבקשת מהשי"ת שאליו צריך לפנות, ועוד מצאנו לשון זה ממש "**התחת אלקים**" שלא בכוונת נזיפה כלל, אצל יוסף שאמר לאחיו שלא יפחדו ממנו כי הוא לא במקום השי"ת,

ואפשר לרמוז על פי מה דאיתא באבות פרק ו' משנה ב' אמר רבי יהושע בן לוי, בְּכָל יוֹם וְיוֹם בֵּית קוֹל יוֹצֵאת מִהָר חוֹרֵב וּמִכְרֵזֶת וְאוֹמֶרֶת אוֹי לָהֶם לְבָרִיּוֹת מִעֲלִבּוֹנָה שֶׁל תּוֹרָה שֶׁכָּל מִי שֶׁאִינוֹ עוֹסֵק בְּתוֹרָה נִקְרָא נִזּוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר נָזַם זָהָב בְּאֵף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסֶרֶת טַעַם, שפירושה מי שסר מן התורה הוא נקרא נזוף כ"ש מי שסר מן ה' עצמו ולא מתפלל ומבקש ממנו כביכול, וברמז אשה יפה – רחל אמנו שנאים מעשיה, וסרת טעם – שבקשה מיעקב אבינו בנים ולא מהשי"ת.

ואפשר עוד לומר שבשלושת הפסוקים האלו שהביא רש"י עם דוגמאות "**נזיפה**" הם בסדר יורד מן הנזיפה החמורה ביותר "בן נעות המרדות" המתייחסת ישירות ליהונתן, ואחריה "לא רבים יחכמו" בלשון נסתרת לשלושת הזקנים, ואחרון "התחת אלקים אנכי" שמתייחס לאומר עצמו יעקב אבינו ע"ה ובעקיפין משמעותה נזיפה לרחל.

המקשרות. כתרגומו הזכירות, ואין לו עד במקרא. ומנחם חזרו עם אחיתופל בקושרים (סמואל-ב טו, לא). ויהי הקשר אמיץ אותן המתקשרות יחד למהר עזרון: וזה עטיף. לשון איחור, כתרגומו וכלקשות. ומנחם חזרו עם המחלכות והמעטפות (ישעיה ג, כב), לשון עטיפת כסות, כלומר מתעטפות עזרון ולמך, ואין מתאוות להתייחס על ידי הזכרים: (רש"י)

בזהר הקדוש דף קס"ב בסתרי תורה
איתא ויקח לו יעקב -- "בריר ליה לחולקיה לעדביה, מקל לבנה לח סטרא דימינא גוון חוור, לח סטרא דמים איהו, ולוז דא סטרא דשמאלא סומקא כוורדא, וערמון כליל דא בדא, וכלהו אחיד ימינא חוורא בגווניה וסלקא בהו, דכתיב מחשוף הלבן, דאף על גב דאחיד לתרין סטרין, נטל (ס"א נטה) חולקיה לסטר ימינא, ואגליף בכלא בהאי סטרא ובהאי סטרא, כדין אקרי גבר שלים, שלים בכלא.

מה כתיב בתריה, והיה בכל יחס הצאן המקשרות ושם יעקב את המקלות וגו', סתרא דסתרין לחכימי לבא אתמסר, בגו משריין עלאין קדישין, אית דרגין עלאין אלין על אלין, אלין פנימאין ואלין לבר, אינון פנימאין מתקשרין במלכא קדישא, ומתקשרין בישראל בנין קדישין לקודשא בריך הוא, ואלין אקרון הצאן המקשרות, משריין דאינון מקשרות עילא ותתא.

הקשה פיוס קדים, וזה נסוף על יציאת מצרים) וכן במכילתא שם ואי זו זו? זו רוח קדים. וכן אתה מוצא, שלא נפרע המקום מאנשי דור המבול ומאנשי סדום, אלא ברוח קדים עזה, שפאמר: (איוב ד, ט) מנשמת אלוה יאבדו, ומרוח אפו יכלו. הרי לנו הכאה, וקללה כדאיתא על שאמרה ואם אין מתה אנכי ואכן נתקיימה קללתה ומתה בלידת בנה בנימין (ששאל משבט זה), ונזיפה התחת אלקים.

ויקח-לו יעקב מקל לבנה לח ולוז וערמון
ויפצל בהן פצלות לבנות מחשף הלבן אשר
על-המקלות:

והיה בכל-יחס הצאן המקשרות ושם יעקב
את-המקלות לעיני הצאן ברהטים ליחמנה
במקלות: ובהעטיף הצאן לא ישים והיה
העטפים ללבן והקשרים ליעקב: (פרק ל'
פסוקים ל"ז מ"א מ"ב)

מקל לבנה. עץ הוא, ושמו לבנה, כמא דתימא, תחת אלון ולבנה (הושע ד, יג), ואומר אני הוא שקורין טרימב"ל שהוא לבן: לח. כשהוא רטוב: ולוז. ועוד לקח מקל לוז, עץ שגדליון בו אגוזים דקים, קולדר"י זלע"ז (האזעלנוס שטרוד): וערמון. קסטני"ר זלע"ז (קאזטאנים צוים): פללות. קלופים קלופים, שהיה עושהו מנומר: מחשף הלבן. גלוי לובן של מקל, כשהיה קולפו, היה נראה ונגלה לובן שלו במקום הקלף:

למשה מסיני מיתיבי תפילין אין קושרין אותן אלא במינן בין ירוקות בין שחורות בין לבנות אדומות לא יעשה מפני גנאי ודבר אחר, וכן נפסק ברמב"ם ובשולחן ערוך דאין לצבוע את הרצועות אף מצד פנים באדום, וברמב"ם ובשו"ע כתבו מפני גנאי והשמיטו את הטעם השני, אמנם הבית יוסף בפירושו על הטור הביא את דברי רש"י במלואם, (ולא את מה שפירש בכסף משנה כדלקמן).

והנה חשש רחוק זה שיאמרו שמא יאמרו אשתו נדה בעל וכו' הוא נראה טעם רחוק מאוד, ומהיכן רש"י למד זאת ומדוע לא סתם ש"דבר אחר" אינו הדבר המסוים אלא לשון סתם, וברמב"ם (הלכות תפילין ומזוזה פרק ג הלכה יד) הביא להלכה שאין לצבוע ברצועות אדום מצידן הפנימי וז"ל הרצועות של תפילין בין של ראש בין של יד פניהם החיצונים שחורים וזו הלכה למשה מסיני. אבל אחורי הרצועות הואיל ומבפנים הן אם היו ירוקות או לבנות כשרות. אדומות לא יעשה שמא תהפך הרצועה וגנאי הוא לו, ובכסף משנה שם כתב וז"ל הרצועה של תפילין וכו'. פרק הקומץ (מנחות דף ל"ה) אמר רבי יצחק רצועות שחורות הל"מ ואוקימנא לה מבחוץ אבל מבפנים מאיזה צבע שירצה חוץ מאדום משום גנאי ודבר אחר מאי גנאי ודבר אחר מבפנים איכא זימנין דמתהפכא. והא

בשעתא דתיאובתא דלהון לגבי זוהרא עלאה דלעילא עמודא דאמצעיתא, יעקב שלימא נטל אינון מקלות **תפילין** דרישא, ברהטים אתר ודוכתא לדיורי **תפילין**, ומהכא נטלי נהורא וזיווא כל חילין ומשריין עלאין, אינון דמתקשרן לעילא ומתקשרן לתתא, כיון דאינון נטלין מגו רהטין שקתות המים, כדין אינון הוו מקורין ומבועין לנחתא לתתא ולמיהב לכולא.

ובגין כך אפריש יעקב בין דרגין עלאין קדישין, לדרגין אחרנין דשאר עממין, כמה דאת אמר וישת לו עדרים לבדו ולא שתם על צאן לבן, עדרים אפריש ליה, ע"כ

כמובן אין אנו מבינים את עמקות דברי הזהר שהנחת תפילין של יעקב אבינו טמונה בפסוקים אלו, אבל נוכל להאירם מדברי רש"י במסכת מנחות דף לה ובביאורם במאמר זה:

סוד התפילין

איתא (מנחות דף לה ע"א) ברש"י ד"ה אדומות לא יעשה. מפני גנאי שמה יאמרו גרדן הוא ומדם חטטיו נלכעו והאדימו הרצועות: דבר אחר. שמה יאמרו אשתו נדה בעל ונלכעו: דלם:

דברי רש"י אלו סובבים על הנאמר בגמרא א"ר יצחק רצועות שחורות הלכה

דאמריי משום גנאי יש מפרשים שמא יאמרו שמיפה עצמו למצוא חן בעיני הזונות ודבר אחר כהני עכו"ם שעושין סימנין מבגד אדום. ורש"י ז"ל פירש גנאי שמא יאמרו מדם חטטיו נצבעו ודבר אחר שמא יאמרו אשתו נדה בעל ונצבעו בדם. ורבינו כתב טעם דגנאי לבד ולא חשש לכתוב עוד או שמא לא היה בגירסתו עכ"ד, ובתשובות הגאונים איתא מפני שאדום הוא קישוטי נשים.

עוד יש לדקדק למה הגמרא הוצרכה ב' טעמים לדין זה משום גנאי, ודבר אחר, ומדוע לא אמרה גם בלשון או משום דבר אחר, (כי אין צריכים שני טעמי חשד לדבר אחד וכגון בברכות ג ע"א שנאמרו שלשה טעמים לאיסור תפילה בחורבה ואחד מהם הוא חשד והגמרא אומרת צריכותא).

והנראה שמקור הדברים הוא מן הגמרא בשבת דף יג ע"א תני דבי אליהו מעשה בתלמיד אי' ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה ומת בחצי ימיו והייתה אשתו נוטלת תפיליו ומחזרתם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ואמרה להם כתיב בתורה {דברים ל-כ} כי הוא חייך ואורך ימך בעלי ששנה הרבה וקרא הרבה שימש תלמידי חכמים הרבה מפני מה מת בחצי ימיו ולא היה אדם מחזירה דבר פעם אחת נתארחתי

אצלה והיתה מסיחה כל אותו מאורע ואמרתי לה בתי בימי נדותך מה הוא אצלך אמרה לי חס ושלוש אפי' באצבע קטנה לא נגע [בי] בימי לבוניך מהו אצלך אכל עמי ושתה עמי וישן עמי בקירוב בשר ולא עלתה דעתו על דבר אחר ואמרתי לה ברוך המקום שהרגו שלא נשא פנים לתורה שהרי אמרה תורה {ויקרא יח-יט} ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב כי אתא רב דימי אמר מטה חדא הואי במערבא אמרי אמר רב יצחק בר יוסף סינר מפסיק בינו לבינה עכ"ד.

והמפרשים תמהו למאי מחזרת בבתי מדרשות עם התפילין דייקא, ואם הוא מפני שכתוב בהם למען ירבו ימיכם הלמאי אמרה פסוק שכתוב בתורה כי הוא חייך, ועוד תמיהות עיין שם במהרש"א שכתב שמפני עגמת נפש ודו"ק, והתוספות הרא"ש מתרצים ע"פ מה דאיתא במנחות (מ"ד ע"א) המניח תפילין מאריך ימים דכתיב והי' עליהם יחיו, וגם בזה יש לתמוה מדוע לא אמרה את זה ואמרה פסוק אחר לאריכות ימים, ועוד תימא מדוע אליהו לאחר שהסיחה לו אותו מאורע, שאלה דווקא על ענינים שבצנעא.

והנה דברי תורה עניים במקום אחד ומתעשרים במקום אחר כפי שענינו יאורו בדברי רש"י במנחות שלמדם

המנונא בריה דרב יוסף זימנא חדא הוה קאימנא קמיה דרבא ואמר לי זיל אייתי לי תפילין ואשכחתינהו בין כר לכסת שלא כנגד ראשו והוה ידענא דיום טבילה הוה ולאגמורן הלכה למעשה הוא דעבד.

ומכאן שתפילין באמת קשורין בענין זה, ואפשר לומר שעל כן הגמרא אומרת שני טעמים אחד משום גנאי והוא רצועה של תפילין של יד שמגלגלה על גופו ושייך טעם שיאדימו משום גירוד חטטים, אבל ברצועות של ראש שמשלשלות על בגדיו צריך לטעם השני, ואפשר עוד לומר צריכותא בין הטעמים כשאינו נשוי או כשרואים שאין לו חטטים והוא לא גרדן שכל בגדיו נקיים, (ואפשר שהוא טעם הגון להוסיף ולהניח תפילין דר"ת אחר החתונה), (ועוד נראה לדייק בלשון רש"י בטעם גנאי שכתב נצבעו "והאדימו" שטעם זה אינו שייך בתפילין חדשות כל כך כי אינו נצבע מיד אלא מאדים והולך באופן זה).

ובנותן טעם בסוד הדברים, אורכן של רצועות התפילין ש"ר הימין עד הברית יסוד שייך לאב, והשמאל עד הטבור שייך לאם מקום חיבור התינוק לאמו, והתפילין הם הייחוד בינינו להקב"ה, ועל כן זו המצוה היחידה שגם הקב"ה מקיימה כדאיתא בברכות תפילין דקודשא בריך הוא מאי כתיב בהו,

מהמעשה הזה, וזו הייתה הסיבה שהציגה את תפילין, ואמרה שהיה קדוש והלך כל הזמן עם התפילין, והראתה את הרצועות שהם לבנים מצד פנים, לרמוז על ענין זה, ולפיכך שאלה אליהו בימי ליבוניך מה הוא אצלך, וענתה שלא עלתה דעתו על "דבר אחר", ולשון זה הוא כלשון הגמרא כאן (ואפשר לחדש ע"פ דאין לצבוע צד הפנימי שחור, כי בכך בטל סימן הקדושה, ובזה יובן למה הרמב"ם השמיט טעם זה ורק כתב משום גנאי, כי הוא סובר שהרצועות צריכים להיות שחורות משני הצדדים, כך לומד בדבריו הבית יוסף או"ח סי' ל"ג ובהכנסת הגדולה שם הביא דהרדב"ז ז"ל פירש דברי רבינו כמ"ש הרב ב"י וסיים ומי שירצה להתנאות במצוה לדעת הרמב"ם יצבע גם אחורי הרצועה שחור ואין אנו נוהגים כן עיין עוד בנו"כ ברמב"ם).

ואל נתמה איך תפילין נמצאים במיטה הנה הגמרא בברכות דף כ"ד ע"א דנה היכן הניחו את התפילין בזמן שיושנים וכו' והיכא מנח להו אמר ר' ירמיה בין כר לכסת שלא כנגד ראשו והא תני רבי חייא מניחן בכובע תחת מראשותיו דמפיק ליה למורשא דכובע לבר בר קפרא צייר להו בכילתא ומפיק למורשהון לבר רב שישא בריה דרב אידי מנח להו אשרשיפא ופריס סודרא עלוייהו אמר רב

ת"ח שמת במסכת שבת, רומז שלימוד תורה שהוא גם בחינה של יחוד חייב להיות בטהרה), וכן איתא שתפילין הם מלשון חיבור כנפתולי אלקים נפתלתי, וברש"י עה"ת נתחברתי, ואפשר להוסיף בדרך הפשט שמאחר וסוד התפילין הוא החיבור והיחוד כנ"ל לכן מחשבת החשד הוא בענין זה.

לדף היומי נידה

דף מב ע"א

רש"י ד"ה כולכו ברוקא חדא תפיתו. כולכס שמעתס שמועה אחת. תפיתו לשון רוק וחזירו בכתובות תוף שדי בפרק אף על פי (דף סא:): אמר ליה. אציי שפיר אמר לך:

בגמרא נאמר - בעא מיניה רב שמואל בר ביסנא מאביי פולטת שכבת זרע רואה הוא.... איכא דאמרי לעולם לא שמיע ליה מתניתא והכי קמיבעיא ליה מדאחמיר רחמנא אבעלי קריין בסיני רואה הוא או דילמא לא גמרינן מסיני חדוש הוא דהא זבין ומצורעים דחמירי ולא אחמיר בהו רחמנא א"ל רואה הוא אתא שייליה לרבא א"ל רואה הוא אתא לקמיה דרב יוסף א"ל רואה הוא הדר אתא לקמיה דאביי אמר ליה **כולכו ברוקא חדא תפיתו** אמר ליה שפיר אמרי לך עד כאן וכו'.

וכדאמרינן וארשתיך לי לעולם ומשלשים כדאיתא רמז לשלש קניני אישה כסף שטר וביאה, וכן נאמר במדרש רבה על הפסוק בשיר השירים שמאלו תחת ראשי וימינו תחבקני - שמאלו תחת לראשי זו ציצית וימינו תחבקני אלו תפילין, ועוד איתא בזוהר בסוד התפילין שסוד התפילין אלו הם המקלות שיעקב שם בשקתות המים ליחמנה במקלות, ובאותו ענין מסביר הזוהר שהוריד יעקב את הקליפה האדומה של המקלות ונחשף הלבן, ועוד איתא בבעל הטורים במעשה יהודה ותמר, שהערבון היה תפילין פתילך - אותיות תפילך.

ועל כן אי אפשר בתפילין לצבע אדום הרומז לטומאת הנידה, וכן מצאנו שדינים והנהגות מיוחדים נאמרים דווקא במצוות תפילין, ולא בשאר מצוות מעשיות, כגון - גוף נקי לא להסיח את הדעת ולא לנהוג קלות ראש ושיעבוד המחשבה שבמח וכו', נמצא גם בעת הייחוד - גוף נקי טהרת המחשבה וח"ו מלחשוב באשה אחרת ועוד, ותפילין נקרא "אות" והברית הוא ה"אות" כנאמר בגמרא שצריכים לשני "אותות", ובשבת האותות הם השבת והברית ואפשר שהוא רמז לעונת ת"ח בליל שבת, וע"פ זה למד רב המנונא מרבא ששלחו להביא טבילה שהיה דווקא ליל טבילה באותו יום, (ואפשר שגם המעשה באותו

במסכת שבת (דף צ"ט ע"ב) איתא - בעא מיניה רב מרדכי מרבא עמוד ברה"ר גבוה י" ורחב ד' וזרק ונח על גביו מהו מי אמרין הרי עקירה באיסור הרי הנחה באיסור או דילמא כיון דממקום פטור קאתיא לא א"ל מתניתין היא אתא שייליה לרב יוסף א"ל מתניתין היא אתא שייליה לאביי א"ל מתנ"י היא **אמר להו כולכו ברוקא דהדדי תפיתו** א"ל ואת לא תסברא וכו'.

וברש"י ד"ה **ברוקא דהדדי תפיתו**. כולכם רוק אחד אתם רוקקים:

שני הבדלים מהותיים יש בלשונו של רש"י, הראשון - בשבת פירש ותירגם את המילים כולכם רוק אחד אתם רוקקים, תוך כדי שרש"י משמיט בד"ה את המילה כולכו, וכאן פירש את הרעיון שעומד מאחורי הביטוי,

ההבדל השני - שכאן רש"י מפנה אותנו למקבילה ממסכת כתובות בלשון "חברו" שהוא חיזוק לנקודת הדמיון שנמצא בין שני המובאות, וכמו כן כותב מראה מקום מדויק שם המסכתא ושם הפרק ובתווך בין שם המסכתא לפרק מצטט רש"י את המילים "תוף שדי",

ובודאי שרש"י במוסרות אלו שולח אותנו לעיין במסכת כתובות על מנת שנוכל להשלים את הפשט שבביטוי מיוחד זה,

וכך איתא שם בגמרא - ההוא רומאה דאמר לה לההיא איתתא מינסבת לי אמרה ליה לא אזיל אייתי רימני פלי ואכל כמה כל מיא דצערי לה בלעתיה ולא הב לה עד דזג לה לסוף אמר לה אי מסינא לך מינסבת לי אמרה ליה אין אזיל אייתי רימני פלי ואכל כמה אמר לה כל מיא דצערי לך תוף שדאי תוף שדאי עד דנפקא מינה כי הוצא ירקא ואתסיאת, וברש"י פלי. מבקע והרבה יש לו דומים במסכת נדה (דף כא:): דפלי פלווי: **מיא דצערי**. רוק שגדל בתוך הפה מחמת קיוהא דבר הנאכל בפניו ואינו אוכל ממנו: **עד דזג**. נפחו פניה וכריסה ונעשו כזכוכית שכן דרכי הנפוחים: **תוף שדאי**. רקקי והשליכי:

הסיפור הוא על גוי שהציע נישואין לאישה ולא הסכימה, ביקע רימון ואכל לפניה והיא התאוותה מאוד לרימון ובלעה את רוקה ומרוב שרצתה התנפחו פניה וכריסה ונעשו שקופים ואז אמר לה שוב האם תסכים להינשא לו אם ירפה אותה, והסכימה והביא שוב רימון ואכל ואמר לה שתירוק את הרוק ולא תיבלע וכך נתרפאה,

והנה רש"י במקום זה מפנה אותנו חזרה למסכתנו מסכת נידה אף שיכל להביא לחמו ממקומות סמוכים יותר ואף כדרכו להביא ממקום הראשון שנמצא לשון זה (ברכות כ"ה) אי מפלאי אפלווי וברש"י

וסגלגל. הרי קילוס בנוי אשה; והדוגמא פירשו רבותינו (ראה ברכות נו, א): **ריקנין שביך מלאים מצוות כרימון**. מבעד לצמתך - מבפנים לקישורייך.

סיפור זה מופיע שם בגמרא אחרי סיפור עם אמוראים ועל תאוה מסוכנת לאוכל מגיע הסיפור הזה שלכאורה לא מובן למה צריכים תוספת סיפור גוי "רומאה" (ומעניין שמיד בהמשך הגמרא נאמר לגבי חיובי האשה לבעלה אמר רב יהודה אף אינו כופה לעשות בפשתן מפני שפשתן מסריח את הפה ומשרבט את השפתים והני מילי בכיתנא **רומאה**: וברש"י **משרבט**. פושטן כמין שרביט עד שנעשין גדולות ובלשונינו נקרא אשא"ש ע"י שהיא צריכה לשרות החוט תמיד **ברוק**:) ונראה שחיבור זה כלשון רש"י "חברו" מטרתו לבאר את השימוש בביטוי זה שלכאורה נשמע לא יאה,

ונקדים ונציין את ההבדל שבין דרך השקלא וטריא של מסכת שבת לכאן במסכת שבת – רב מרדכי שואל את רבא ורבא עונה לו בקצרה, לאחר מכן שואל את רב יוסף והוא עונה לו את אותה תשובה, ואז ממשיך ושואל את אביי וגם כן מקבל את אותה תשובה ואז אומר לכולם ואומר להם כולכם ברוקא דהדדי תפיתו והם עונים לו ואתה מה אתה חושב ומכאן שהם הבינו שהוא מבקר את תשובתם וחושב שהיא לא נכונה, ומכך

אי מפלאי אפלווי. אם יש בה סדקים סדקים יבשה היא ושרי: ועוד במסכת שבת (לג:) ועוד הרבה כמו שרש"י כותב אבל שולח אותנו למקום האחרון מסכת נידה, ועל כן דבר זה בא ללמדנו על הקשר המיוחד בין הסיפור הזה לביטוי שעל כן רש"י כתב מראה מקום לשם הפרק, ובאופן כללי הקשר הפשוט בין מסכת כתובות לנידה, ובפרט באותו דף במשנה הדברת על חיוב עונה ועל התלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות שלשים יום, וכאן על הטומאה הקשורה לפרישה שקדמה למתן תורה, כמובן שגם הסיפור שהוא על רימון מזכיר את ענין התורה כנדרש מן הפסוק בשיר השירים (ד' ג')

כְּחוֹט הַשָּׁנִי שִׁפְתוֹתֶיךָ וּמִדְּבָרְךָ נֶאֱוָה כָּפֶל
ח הָרִמּוֹן רִקְתֶּךָ מִבְּעַד לְצִמְתֶּךָ: ומסביר
רש"י חוט השני שפתותיך - נאות להבטיח ולשמור אבטחתם, כמו שעשו המרגלים לרחב הזונה, שאמרו לה: "את תקות חוט השני" וגוי' (יהו' ב, יח), ושמרו אבטחתם. **ומדברך - דיבורך**, **והרי הוא מגזרת "הנדברים בך אצל הקירות" (יח' לג, ל); "אז נדברו יראי יי" (מל' ג, טז); 'פרלדיץ' בלעז. רקתך -** הוא גובה הפנים, שקורין בלעז 'פומילש' , אצל העינים, ובלשון תלמוד (ראה ע"ז ל, ב) קורא אותן 'רומני דאפי', ודומה לפלח חצי רמון מבחוץ, שהוא אדום

השמועה שהם אמרו אבל לא ידע טעמה ורצה מאוד לטעום מהרימון עצמו, ועל כן אביי לא שואלהו מה אתה חושב על כך כמו בשבת ששואלים את רב מרדכי, אלא מבין שהוא רוצה לדעת יותר את טעם הדברים,

ולפרפרת רמז מפסוק זה **ומדברך נאוו** אז נדברו יראי ה' **כפלח הרמון** רימני פלי **רקתך** ברוקא.

דף מ"ג ע"א וע"ב

רש"י ד"ה וירד וטבל. לשם גירות ואח"כ ילא קריו: אלו דברי רש"י על הנאמר בגמרא צעי רבא עובד כוכבים שהרהר וירד וטבל מהו וכו', בהמשך הגמרא איתא צעי רבא עובדת כוכבים זזה שנעקרו מימי רגליה וירדה וטבלה מהו וברש"י (עמוד ז')

ד"ה וירדה וטבלה. לשם יהודית אם תמלי לומר צזה נעקרו מימי רגליה וירדה וטבלה אזלינן בתר עקירה ה"מ בישראל לטומאתו מלאורייתא:

ההסבר בשינוי הלשון ברש"י שבאיש כתב לשם גירות ובאשה לשם יהודית, והוא כפי שרש"י ביבמות דף מ"ה ע"א ג"כ נוקט בלשון זה גבי אישה מי לא טבלה לנדותה. ואותה טבילה עולה לה לטבילת גירות דדת יהודית היא וכן מי לא טבל לקריו:

יתכן שהביטוי נאמר בחריפות ואולי כזילזול וע"כ רש"י כדרכו שאינו מפרש בכון דא משמעות ביטוי כאלו כי אין לנו השגה בשיחם וסיגם של תלמידי חכמים ועל כן רש"י מתרגם תירגום מילולי של המילים ואינו מרחיב ל גבי המהות תוך שהוא משמיט את המילה "כולכו" מהד"ה לרמוז על הקושי שרב מרדכי (שכמעט לא מופיע בש"ס) יאמר ביטוי חריף זה לאריות שבחבורה אביי ורבא ורבם רב יוסף או לפי הגורסים רבה הם שלוש דורות של רב ותלמידו, ויתבטא "דהדדי" שמשמע שאומר זאת עליהם עצמם, ואף כאן רואים שרש"י משנה במקצת ולא מתרגם בדיוק שהיה צ"ל כולכם ברוק זה של זה רוקקים.

אבל כאן בנידה רב שמואל בר ביסנא שואל בראשונה את אביי ואח"כ את רב יוסף ואח"כ את רבא וחוזר לאביי ואומר לו את המשפט הזה, ובשינוי כולכו ברוקא חדא תפיתו, שתרגומו כמו שרש"י תירגם שם בשבת. כולכם רוק אחד רוקקים, ואביי עונה לו ומסביר שכולם אמרו נכון ומטעים אותו בהסבר דבריהם, ומכאן למד רש"י שיתכן ור"ש בר ביסנא כיוון לומר בביטוי זה כמה רוצה לדעת את הסבר הדברים וכמו רצון אותה אישה לאכול מהרימון והרוק שהיא בלעה גרם לה לחלות כך גם הוא בלע כל הזמן את אותו רוק והיא

חדא דקבעינן הלכתא התם הלכה כולן גרים
ואפי' למסנה ראשונה נמי אי קמייתא לא סלקא
לה בתרא נמי לא סלקא לה דלאו לשם שמים
נתגיירה ולשון ראשון עיקר ונראה צעני:

כך שלשון רש"י לשם יהודית היא הכוונה
לדת יהודית וכך גם טבילה לנידותה
יכולה להיכלל בטבילה זו שהיא דת
יהודית בלבד שאין עובדת כוכבים טובלת
לנידותה.

שלי ושלכם שלכם הוא, הדיוקים ברש"י
הם בעקבות שאלות המופנות אלי ע"י
הלומדים, ועל כן אשמח לקבל הערות
והארות ודיוקים בלשון רש"י:

aharonteomim@gmail.com

וההסבר בכך שגוי צריך לפני טבילה
לעבור ברית מילה ואחר כך הטבילה
משלימה את תהליך הגירות, משא"כ
באישה שבעת הטבילה יכולה לקבל דת
יהודית, וכפי שמסופר שם בגמרא עבדיה
דרבי חייא בר אמי אטבלה לה היא עובדת
כוכבים לשם אנתתא אמר רב יוסף
יכילנא לאכשורי בה ובברתה בה כדרב
אסי וכו',

וצרש"י אטבלה לשם אנתתא. לשם טבילת
נדה ולא לשם טבילת גירות: יכילנא לאכשורי
זה. להיות גירות גמורה ואע"פ שלא טבלה
לשם גירות ואמר לקמן (דף מו:): לעולם אינו גר
עד שימול ויטבול דטבילת נדה סלקא לה לשם
גירות לעובדת כוכבים לא טבלה לנדותה:
וצברתה. ואע"ג דבת עבד הבא על בת ישראל
היא דהא נתגיירה זו וכבת ישראל היא אפ"ה
כשרה בתה: זה כדרב אסי. דאמר בשמעתין
ההוא דהו קרו ליה זר ארמייתא שלא טבלה
אמו לשם גירות ואמר רב אסי מי לא טבלה
לנדותה אלמא טבילת נדה סלקא לה לשם
גירות ל"א לשם אנתתא לשם אישות וטבילת
גירות הוה אלא שאינה טבילה דאמר זכילא
(לעיל דף כד:): אחד איש שנתגייר לשום אשה
ואחד אשה שנתגיירה לשום איש אינן גרים.
יכילנא לאכשורי זה ע"י טבילות אחרות
שטבלה אח"כ לנדותה כך שמעתי וקשיא לי